

Yuliya Mohireva

Połtawski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. V.G. Korolenki
(Ukraina)

MIŁOŚĆ DO SZTUKI OD DZIECIŃSTWA BIOGRAFICZNE BADANIA WYBITNYCH POSTACI W DZIEDZINIE UKRAIŃSKIEJ SZTUKI LUDOWEJ

Streszczenie. Praca dotyczy tworzenia treści merytorycznych narracji pedagogicznej (na podstawie studiów biograficznych wybitnych osobowości w dziedzinie sztuki ludowej) jako skutecznej metody teorii i praktyki edukacji pedagogicznej. Do najbardziej reprezentatywnych ukraińskich zjawisk kulturowych należą dzieła Ganny Sobachko-Shostak, Kateryny Bilokur, Marii Pryimachenko, mistrzów malarstwa Petrikivskiego T. Paty, rodziny Samarskich-Vakulenków, Reszetyliwskich tkaczy dywanów z rodziny Babenków i rodziny Pilyuginych. W wyniku badań określono osobliwości rozwoju indywidualnych cech wybitnych osobowości w dziedzinie ukraińskiej sztuki ludowej (H. Sobachko-Shostak, K. Bilokur, M. Pryimachenko, T. Paty, członkowie rodziny Samarskich-Vakulenków, członkowie rodziny Babenków i rodzin Pilyuginych), określono wpływ środowiska społecznego i środowiska rodzinnego na kształtowanie i twórczy rozwój wybitnych ukraińskich artystów ludowych.

Słowa kluczowe: ukraińska sztuka ludowa, badania biograficzne, wybitna osoba, warunki, rozwój, wpływ.

LOVE FOR ART SINCE CHILDHOOD FOR A LIFETIME: BIOGRAPHICAL STUDIES OF PROMINENT PERSONALITIES IN UKRAINIAN FOLK ART

Summary. The study deals with the creation of content content of pedagogical narrative (based on biographical studies of our outstanding personalities in the field of folk art) as an effective method of theory and practice of pedagogical education. Among the most representative Ukrainian cultural phenomena – works by Hanna Sobachko-Shostak, Katherine Bilokur, Mariya Pryimachenko, Petrykivka masters of painting T. Paty, family Samarsky-Vakulenko, Reshetylivskyh carpet-wavers Babenko family and family Pilyuhinyh. As a result of the study, the peculiarities of the development of individual traits of outstanding personalities in the field of Ukrainian folk art (H. Sobachko-Shostak, K. Bilokur, M. Pryimachenko, T. Paty, members of Samarsky-Vakulenko family, members of Babenkov and Pilyuhin families) were found out, the influence of the social surrounding and family environment on the formation and creative development of the outstanding Ukrainian folk artists was determined.

Key words: Ukrainian folk art, biographical research, prominent person, conditions, development, influence.

ЛЮБОВ ДО МИСТЕЦТВА З ДИТИНСТВА НА ЦІЛЕ ЖИТТЯ:БІОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДАТНИХ ОСОБИСТОСТІ В ГАЛУЗІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У дослідженні розглянуто питання створення змістового контенту педагогічного наративу (на основі біографічних досліджень обраних нами видатних особистостей в галузі народного мистецтва), як ефективного методу теорії і практики педагогічної освіти. Серед найбільш репрезентативних українських культурних феноменів – твори Ганни Собачко-Шостак,

Катерини Білокур, Марії Приймаченко, петриківських майстрів розпису Т. Пати, родини Самарських-Вакуленків, решетилівських килимарів родини Бабенків та родини Пілюгіних. У результаті дослідження з'ясовано особливості розвитку індивідуальних рис видатних особистостей в галузі українського народного мистецтва (Г. Собачко-Шостак, К. Білокур, М. Приймаченко, Т. Пати, членів родини Самарських-Вакуленків, членів родини Бабенків та родини Пілюгіних), визначено вплив соціального середовища та родинного оточення на становлення та творчий розвиток видатних українських народних митців.

Ключові слова: українське народне мистецтво, біографічне дослідження, видатна особистість, умови, розвиток, вплив.

Постановка проблеми. Серед головних проблем сучасної педагогіки образотворчого мистецтва є формування справжнього митця-громадянина, розвиток особистості у гармонії зі світовою культурою, врахування національних традицій, інноваційна діяльність. Нині на теренах України триває утвердження культури молоді української держави, культури усвідомлення відповідальності особистості за рід, родину, націю, землю, на якій ми живемо.

«Кожна нація, як етносоціальна спільнота, характеризується єдиним семіотичним полем – системою загальновідомих для всіх її представників знакових засобів, зокрема засобів художньої символіки, що забезпечує взаєморозуміння та взаємодію членів суспільства. «Входження» у це семіотичне поле, його усвідомлення, почуття приналежності до нього формує самосвідомість людини, в тому числі національну самосвідомість, що є найважливішою ознакою культури особистості»¹. Саме мистці, духовна еліта є гідними репрезентантами величі та життєздатної творчої потенції нації, саме вони відтворюють «я» свого народу у відповідних образах, символах, міфах. «...Ті, кого сьогодні зараховують до стану мистців, колись лише мистцями не були, а належали до тих, хто розпрацьовував ідеологію суспільства теїстично-мистецьким осмисленням довкілля»². Історик мистецтва І. Пошивайло зазначає, що з генетичних глибин свого ества український світогляд, а відтак і українське образотворче мислення є космологічним, світославним. У ньому багатогранно переплелися народні уявлення про часово-просторову модель світобудови, головні засади світоглядних орієнтацій українства в космосі, тобто упорядковані духовно-естетичні спрямування українців. Ремесла ототожнювали космологічні реалії, як приміром, писанка – космічне РАЙ-ЦЕ – символізувало геном життя, небесну сферу, з якою постають зорі, планети; посудина – ототожнювала Сонце, сферичні космічні тіла, лоно Всесвіту,

¹ О.П. Рудницька, Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / Оксана Рудницька. – Тернопіль: Богдан, 2005. – 360 с., С. 53.

² В. Сніжко, Мистецтво як етноідеологія / Валерій Сніжко // Артания. – 2004. – № 6. – С. 10–13.

символ Древа Життя –Світового центру. Мистецький світогляд українців типологічно виявляється в етнопсихології творення, міфо-поетичному статусі митця-майстра, символіці форм, орнаменталізації й семіотичній функціональності творів народного мистецтва³.

Важливим у підготовці майбутніх митців-педагогів є вивчення навчальних наративів (оповідей) про видатних особистостей у галузі українського традиційного народного мистецтва. У сучасних педагогічних практиках біографічний наративний підхід застосовують М. Лещенко, О. Сухомлинська, Л. Тимчук, М. Пьорунек, К. Шмідт.

Зокрема, професор М. Лещенко так говорить про біографічні дослідження: «Біографічні дослідження дають можливість визначати об'єктивні (сфери діяльності, контакти з іншими людьми, досягнення, звершення) й суб'єктивні (особистісний досвід, переживання, почуття, мрії, фантазії, стосунки й оцінки різних ситуацій) фактори розвитку особистості. Результатом проведення біографічних досліджень може бути наратив у різних формах: життєва історія (lifestory); опис певної життєвої ситуації або періоду з життя особистості (casehistory); вивчення життєвої ситуації або періоду (casestudy) з метою ілюстрації певних концептуальних положень»⁴. А учена Л. Тимчук розробила методiku створення біографічних цифрових наративів, детально описала її структурні компоненти. Дослідниця звертає увагу на те, що застосування біографічних цифрових наративів повинно стати складовою частиною професійної підготовки педагогів, сприяти впровадженню в освітні практики нових методологічних підходів у ретрансляції знань⁵.

Метою дослідження є розробка і обґрунтування біографічного навчального наративу про видатних особистостей в галузі українського традиційного народного мистецтва.

Завдання дослідження: з'ясувати індивідуальні риси обраних нами видатних особистостей в галузі українського народного мистецтва (Г. Собачко-Шостак, К. Білокур, М. Приймаченко, Т. Пати, членів родини Самарських-Вакуленків, членів родини Бабенків та родини Пілюгіних, визначити

³ І. Пошивайло, Космосимволізм мистецького бачення / Ігор Пошивайло // Артанія. – 1999. – № 5. – С. 15–16.

⁴ М. Лещенко, Методи біографічних досліджень в дискурсі освітніх наративних практик / М. Лещенко // Наукові записки Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ, 2012. - № 2. – С. 62–65.

⁵ Л.І. Тимчук, Методика створення біографічних цифрових наративів в контексті педагогічної освіти / Л. Тимчук // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. № 5. – С. 389–405.

вплив соціального середовища та родинного оточення на становлення та творчий розвиток видатних українських народних митців.

Виклад основного матеріалу. «Національна приналежність людини є тим культурним явищем, що належить не до побутового, а до найвищого рівня розвитку людської цивілізації, результати якого втілюються у творчості найталановитіших представників нації і вимагають для свого розуміння освіченості, ерудиції, відповідної культурологічної підготовки членів суспільства. До творення національних образів художньої картини світу причетні митці, виконавці-інтерпретатори, суб'єкти художнього сприйняття, мистецтвознавці, художні критики, педагоги та ін. В їхній діяльності акумулюються результати культурної творчості цілих художньо-історичних епох, що завжди мають одночасно універсальний і національний характер. Завдяки цьому загальнолюдське втілює в собі багатство національно особливого, індивідуального, окремого. Саме таке широке розуміння національної культури в її органічному зі світовою культурою зв'язку розкриває прогресивність культурного розвитку, можливість діалогу з іншими культурами, шляхи інтеграції у світовий простір, усвідомлення національного у глибинах людського життя і загальнолюдського як індивідуального та особистісного. Адже мистецькі зразки специфічного національного творення закріплюються на мапі людства, стають надбаннями світової культури тільки тоді, коли вони оцінюються як національний внесок у міжнародний фонд, коли національні досягнення репрезентують непересічні духовні цінності світового значення»⁶.

Серед найбільш репрезентативних українських культурних феноменів – твори Ганни Собачко-Шостак, Катерини Білокур, Марії Приймаченко, петриківських майстрів розпису Т. Пати, родини Самарських-Вакуленків, рещетилівських килимарів (родини Бабенків та родини Пілюгіних).

У річищі Великого стилю українського образотворення є роботи геніальної української художниці **Ганни Собачко**. Собачко-Шостак Ганна Федосіївна (15.12.1883 р., село Скопці Переяславського повіту Полтавської губернії, тепер с. Веселинівка Київської області, – 03.12.1965 р., селище Черкізово, тепер Пушкінського району Московської області, РФ) – малювальниця, майстер народного мистецтва УРСР (1936), член СХ СРСР (1939).

На початку минулого століття творчість Ганни Собачко була пошанована на високому міжнародному рівні, а у нашій державі ми лише починаємо належним чином осмислювати її творчість. Художниця творила не лише образ

⁶ О.П. Рудницька, Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / Оксана Рудницька. – Тернопіль: Богдан, 2005. 360 с., С. 54.

своєї душі, а образ душі цілого свого народу. В цьому її геніальність. Відчуття первенів в орнаментиці настінного живопису допомогло Ганні Собачко не тільки дати геніальні твори живопису, а й одним реченням означити напрямок нового мистецтва. Те речення переважить сотні монографій. Коли художницю запитали, чого вона, дивлячись на квітку, малює її так, що впізнати її не можна, вона відповіла, що на картині її, Ганнина, квітка, а «не садово-городня»⁷. Можна сказати, що її малюнок – то переживання квітки, а не її відображення. У 2008 році, до 125-річчя з дня народження, нарешті вийшов мистецький альбом творів Ганни Собачко від 1911 року до 1965 року (у видавництві «Народні джерела») і ми змогли дізнатися про її життєвий шлях багато цікавого⁸.

Майбутня художниця народилась 15 грудня 1883 року в селянській родині у селі Скопці Переяславського повіту Полтавської губернії (зараз – с. Веселинівка Баришівського р-ну Київської області). У багатодітній родині (мала ще п'ятеро братів і сестер) була найстаршою, змалечку працювала по господарству, доглядала молодших. Мати навчила вишивати, шити, ткати. Також малювала Ганна паперові рушники, які потім продавали на базарі. Про талановиту дівчину, яка не тільки гарно вишивала за взірцями, а й вигадувала своє, дізналась місцева поміщиця Анастасія Василівна Семиградова, вона підтримала молоду майстриню, купуючи її вироби та замовляючи нові. Талант Г. Собачко брав свої сили з глибин української народної духовності, з різних видів народного образотворення, з хатнього настінного розпису, із народної та монастирської вишивки, із килимарства, також нерозривно був пов'язаний із історико-культурними процесами I-ої половини ХХ століття. На початку ХХ століття губернські земства, творча інтелігенція, меценати проводили велику роботу з організації кустарних промислів, художньо-промислових шкіл та навчально-показових майстерень. На той час лише Полтавське земство організувало та матеріально підтримало понад 70 тисяч господарств, які займалися кустарними промислами, вироби народних майстрів мали великий попит як на внутрішніх ринках, так і за кордоном. Навчально-показову килимову майстерню було організовано в Скопцях у 1910 році в маєтку А.В. Семиградової, творчим процесом у майстерні (1910–1916) керувала талановита художниця Євгенія Прибильська.

⁷ В. Ілля, Український стиль образотворчого мистецтва – на порозі ХХІ сторіччя / Валерій Ілля // ОМ. – 2001. – С. 9–11.

⁸ Г. Собачко-Шостак, Мистецький альбом / Автори-упорядники: Шевченко Є.І., Шестакова О.І. – К.: Народні джерела, 2008. – 168 с.: іл.

Семиградова Анастасія Василівна (уроджена Авсеєнко, 21.04.1879, м. Київ – 18.04.1932, м. Москва, РФ) – меценат, організатор кустарно-художнього промислу, колекціонер. Дворянського стану. Закінчила (1896) Київський інститут шляхетних панн. Вийшовши заміж за М. Семиградова, стала власницею маєтку в с. Скопці Переяславського повіту Полтавської губернії (тепер с. Веселинівка Баришівського району Київської області). 1909 заснувала у селі «Кустарний пункт Семиградової та Прибильської» – навчально-показову ткацьку і вишивальну майстерню, яку в 1910 році очолила художниця Є. І. Прибильська, яка у 1911 році відкрила вище початкове училище. У 1917 році, напередодні революції, роздала землю селянам і виїхала до Москви⁹. Прибильська Євгенія Іванівна (25.12. 1886, м. Рибінськ, тепер Ярославська область, РФ – 04.01.1948, м. Москва, РФ), – художник декоративно-вжиткового мистецтва, організатор кустарних промислів, мистецтвознавець, колекціонер, член СХ РСФСР. 1910–1916 рр. мешкала у с. Скопцях, де керувала навчально-показовою майстернею. У 1918–1922 рр. мешкала у Полтаві, керувала художньо-промисловою школою, завідувала секцією у кустпромі Полтавського раднаргоспу, керувала промислами у Миргороді й Решетилівці. У 1922 р. переїхала до Москви, де викладала у технікумі кустарної промисловості й організувала низку експозицій сучасного народного мистецтва у Берліні, Дрездені, Мюнхені, Парижі, Ляйпцигу (всі – у 1925 році), Москві (1927), Харкові (1928). Зібрала значну колекцію творів українського народного мистецтва (серед них найбільше Г. Собачко), що нині зберігаються у НМУНДМ¹⁰.

Широке коло спілкування Є. Прибильської та А. Семиградової з прогресивно налаштованими професійними художниками (О. Екстер, Н. Давидовою, К. Малевичем та ін.) породжувало хвилю нових ідей, які знаходили реалізацію в продукції Скопецької майстерні. Увага керівників до майстрів, до молоді сприяла не лише виявленню нових талантів, а й давала можливість якнайкраще розкритися та розквітнути. Найяскравішою була Ганна Собачко, яка не лише вправно укладала шов декоративного шиття, а й невдовзі заявила про себе декоративними композиціями на папері. У доробку мисткині є симетричні композиції, виконані під впливом настінного малювання. В них традиційна умовність композицій та орнаменту у вигляді рослинного мотиву. Центральна гілка з відгалуженнями завершується квіткою. Квіти, листя, пуп'янки зображені схематично, рисунок прозорий і легкий. У

⁹ Полтавіка. Полтавська Енциклопедія: у 12-ти т. / голов.ред. О.А. Білоусько; Центр дослід. Іст. Полтавщ. Полт. Обл. ради. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2015. – 859 с., С. 456.

¹⁰ Там само, s. 381.

такій манері виконані твори: «Пробудження» (1915), «Польові квіти» (1917). Під впливом полтавських килимів та вишивок створено композиції зі щільним заповненням площини елементами. Вони побудовані на домінанті кольорових плям та варіативності різних за розмірами і конфігурацією «примхливих» квітів і листя, симетрія замінена динамічною рівновагою: «Замріяні квіти» (1911), «Пташиний спів» (1912), «Осінні квіти» (1916). Художниця немов розтинає квіти на складові, а потім збирає їх по-новому, досягаючи за допомогою ліній та кольорових сполучень відчуття або рівноваги, або динаміки та руху: «Квіти у вінку» (1917), «Букет квітів» (1918), «Троянди» (1918). У деяких композиціях пелюстки квітів непомітно, безперервно трансформуються в образи птахів, комах, риб, фантастичних істот: «Птахи серед квітів» (1918), «Кольоровий рух» (1919). Ми спостерігаємо живописно-декоративні фантазії, в яких відчувається присутність чогось незбагненого і які живуть за своїми законами, в особливому світі. Мисткиня знаходить свою власну пластичну мову, де домінує лінія, яка об'єднує всю композицію, створює абсолютно точний, вивірений ритм, що акцентується кольором¹¹.

Могутнє мажорне звучання, що розкриває емоційний підтекст багатьох її творів були підвладні хисту і таланту майстра, що відчував і мислив кольором. Це кольорово-ритмічні образи певних подій, думок, почуттів, які співзвучні часові, в якому жила художниця: «Тривога» (1916), «В червоному полі» (1918), «Український вінок» (1918). Твори Г. Собачко (за її ескізами вишиті серветки, декоративні панно) експонували з виробами кустарної майстерні А. Семиградової на Другій Всеросійській виставці у Петербурзі 1913 року (майстерня отримала срібну медаль); Сільськогосподарській виставці у Києві 1913 року (майстерня отримала золоту медаль); у Берліні 1914 року; на «Осінньому салоні» в Парижі 1914 року та ін.¹². Дух свободи і революційних перетворень 1920-х років сприяв активізації прогресивних процесів у різних сферах мистецтва, літератури, науки. Долучається до процесу і Г. Собачко. За підтримки Є. Прибильської роботи майстрині демонструються у Товаристві діячів мистецтв у Києві (1918), а 1919 р. – на виставці «Селянська творчість українського села», що була організована з нагоди свята 1 травня в приміщенні Пролетарського будинку мистецтв (зараз – Національна філармонія). За малюнками Собачко київськими художниками були виконані декоративні панно, які прикрашали Хрещатик і Пролетарсь-

¹¹ Г. Собачко-Шостак, Мистецький альбом / Автори-упорядники: Шевченко Є.І., Шестакова О.І. – К.: Народні джерела, 2008. – 168 с., С. 9.

¹² Там, само, s. 11.

кий сад (Маріїнський)¹³. Б. Бутник-Сіверський пише: «Тодіж (у 20-х роках) за її малюнками решетилівські вишивальниці виконали два великі панно на білому шовку з золотом, які демонструвалися в українському відділі на виставці кустарних промислів у Берліні. Ці панно створили таке велике враження, що одне з них було репродуковано в кольорах у путівнику на виставці»¹⁴.

Новий етап у житті майстрині стався у 1932 році, коли вона разом із родиною переїхала до Росії у селище Черкізове Пушкінського району Московської області, де почала працювати на фабриці «Експортнабивткань». За малюнками майстрині у знайденій раніше індивідуальній манері художниці та в традиціях українських народних орнаментів виготовляли тканини, килими, вишиті вироби різного асортименту. Продукцію фабрики, переважно відправляли на експорт. У повоєнний час художниця майже не працювала. І лише на початку 1960-х років відбувся останній період творчого злету таланту Ганни Собачко, завдяки київському журналісту Григорію Местечкіну, який зацікавився творчістю майстрині, це дало сильний імпульс до праці, Ганна Федосіївна береться за пензлі, народжується серія робіт «Квіти України». За довге творче життя Ганна Федосіївна Собачко-Шостак створила багато високохудожніх творів. У музеї українського народного декоративного мистецтва зберігається унікальна колекція її робіт¹⁵.

Ще однією художницею, яка гідно репрезентує національне мистецтво України є Катерина Білокур – жінка, якій все життя довелося виборювати право бути художником. **Білокур Катерина Василівна** (7.12.1900, с. Богданівка, нині Яготинського району Київської області – 9.06.1961, там само) – художниця, заслужений діяч мистецтв УРСР (1951), народний художник України (1956).

Катерина Білокур народилася 7 грудня 1900 року в селі Богданівці колишнього Пирятинського повіту Полтавської губернії в селянській родині. Потяг до малювання відчула років у 8-10. Якось у шкільному зошиті брата побачила намальованого коня, не змогла стриматись і замалювала увесь зошит кінями, запряженими у вози та сани, порозвішувала на печі, щоб усі подивились. Та батько побив Катрю й суворо заборонив малювати. Покликання, яке прокинулося рано, не відпускало, в автобіографії К. Білокур пише: «Як найде на мене, як то старі люди кажуть, той штих – куди не йду, що

¹³ Г. Собачко-Шостак, Мистецький альбом / Автори-упорядники: Шевченко Є.І., Шестакова О.І. – К.: Народні джерела, 2008. – 168 с., С. 11.

¹⁴ Там само, с. 24.

¹⁵ Там само, с. 168.

не роблю, а те, що я надумала малювати – слідом за мною. Та й спати ляжу, а воно мені вчувається, а воно мені ввижається, та нібито щось до мене промовляє, щоб я його не кидала... То було вкраду в матері полотна та візьму вуглину та залізу куди-небудь у затінок, щоб мене ніхто не бачив і не чув, та й почну виводити чорним по білому і хати, і млини, і дерева. А іноді таке на мене найде, що почну малювати щось таке, як ото кажуть, фантастичне, – то смішне, то страшне, а іноді таке дивовижне, таке привабливе, що й надивитися не можна! І розвішаю я ті твори свої в тім затінку, і дивуюся з них і плачу над ними, і регочуся, як божевільна, що зуміла таке витіять. І були випадки, що в такому екстазі мене ловили!..»¹⁶. Також Катерина про свої дитячі роки писала таке: «Рано, ще до шкільного віку, мені хтось дав буквар і я по йому скоро навчилась читати. Ну, з приводу цього дід та батько й порадилися, що нащо ж тоді Катрю віддавати в школу, як вона і сама учиться, а купимо їй ще один буквар та й нехай вона собі помаленьку учиться і грамоти, та й прями пора вже її привчити. Хоч на веретено. І сидить на днищі за гребенем маленьке чорноброве дівчатко і виводить малими руками тонку довгу нитку, а перед нею на клочках лежить буквар. І час від часу та дитина від мички й гребня відривається та до тії дорогої книги схиляється, до тії книги великої першої, даючої мудрість людині. І чита вона ті букви дорогі, і складає склади, і вивчає напам'ять все, що було написано в тім букварі. На цьому моя освіта початкова, середня і вища, і закінчилась. І стала я працювати на різних сільських сільськогосподарських роботах, які були по моїй дитячій силі. В дитинстві я про малювання не чула і нічого не знала, що воно і на світі існує. А вже в молодості стала я кой-у кого доставати книги і з них узнала, що є на світі такі люди – художники і яка їх робота. І якимсь чарівним, прекрасним показалося мені те велике слово художник. От я й сказала собі, що чи рано, чи пізно, хоч на старості літ, а буду художником, буду – і все»¹⁷. У Богданівці Катерину підтримувало лише подружжя вчителів Калит, які заохочували її до малювання, до театру, до поезії. Від них Катря дізналась, що Тарас Шевченко – не лише геніальний поет, а й визначний художник, Шевченко став для неї взірцем на все життя. А ще мисткиня-самоучка вчилась у природи: «Я на матір-природу дивилась і в неї, багатой на фарби, тонів й напівтонів, училась. Там цвіте квіточка, переступень покотилась. Там, фіалкові дзвіночки тихесенько вітром гойдаються, а там сині Пет-

¹⁶ Чарівний світ Катерини Білокур / Автори-упорядники: Артюшенко В., Гарест О., Дорошина О., Михайлик П., Павлова О. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2005, с. 6.

¹⁷ Там само, с. 6.

рові батоги над пахучим чебрецем схиляються»¹⁸. Училась сама, за її висловом, «тягла свій віз пізнання основ мистецтва самотужки». Починала малювати на фанері, згодом навчилась ґрунтувати полотно, розводити фарби, робити саморобні пензлики. Щоб мати право творити, Білокур довелося змагатися з рідними, близькими, з усім світом – і перемогти. «Пряла, ткала, мила, копала, садила, полола, збирала і все діло робила, а в прогалинах поміж цим ділом училась малювати»¹⁹.

У середині 30-х років Катерина Білокур, здолавши опір батьків, почала відкрито й піднесено працювати, створивши низку робіт – «Берізка» (1934), «Квіти за тином» (1935), «Квіти» (1936), які засвідчили появу нового, самобутнього таланту в українському образотворчому мистецтві. Але як донести свої творчі здобутки до широкого глядача, мисткиня не знала. Доля подарувала Катерині Білокур кількох людей (співачку Оксану Петрусенко, художника Василя Касіяна, поета Павла Тичину), які посприяли, кожен по-своєму, щоб три твори мисткині («Квіти», «Квіти з соняшниками», «Садівні квіти») потрапили на Першу обласну виставку художників Полтавщини у 1940 році. Для Катерини Василівни це був справжній тріумф, адже її в Полтаві назвали художницею, її визнали!

У Полтаві Білокур знайомиться з подружжям Донцових – Матвієм Олексійовичем і Юлією Іванівною, які стали справжніми друзями богданівської художниці, підтримували її. Український живописець М. Донцов високо цінував талант мисткині: «Музикальною майстерністю Білокур навіть перевершила знаменитих голландців, оскільки колірна гармонія в неї переходить у музику життя. А це і є найвище мистецтво живопису»²⁰. Ще однією важливою для Катерини Білокур подією, що пов'язана з Полтавою, стала її перша персональна виставка, відкрита у місті в 1941 році; роботи з персональної виставки були знищені під час війни, у автора потім довго боліла душа за втраченими творами. У післявоєнний період К. Білокур створює цілий ряд високохудожніх творів філософського звучання, серед яких – «Буйна» (1944–1947), «Привіт урожаю» (1946), «Півонії» (1946), «Цар Колос» (1947), «Богданівські яблука» (середина 50-х р.), «Натюрморт з колосками і глечиком» (1958–1959 рр.) та ін. Попри визнання майстрині, останні роки її життя – холодна хата взимку, хвороба матері й самої художниці, а найгірше – постійна не-

¹⁸ Там само, с. 9.

¹⁹ Чарівний світ Катерини Білокур..., с. 10.

²⁰ К. Білокур, Мистецький альбом / Упорядники: Бочарова С.М., Самойленко Ю.О. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2008. – 16 с., С. 3.

стача фарб, а пізніше ліків. «В Лермонтова, сосні снилось, що є світла країна, де росте красива пальма, а я сиджу і думаю, що є в світі теплі і уютні хати, вдень їх освітлюють великі світлі вікна, а вночі електрика. І тепло в тих хатах, і не чадно. О, як у таких хатах можна багато і радісно працювати і в холодну зиму, і з хворими ногами»²¹. «Обідно мені на природу, що так жорстко зі мною обійшлась, наділивши мене такою великою любов'ю до святого малювання, а тоді відібрала всі можливості, щоб я творила тую чудову працю во всю шир свого таланту! І скільки в голові моїй снується чудових невиданих буйних картин! І так вони у мріях і залишаються, бо в дійсності приходиться дрижати над кожною унцією олії, фарби і над кожним міліметром полотна!»²². Посмертна слава прийшла згодом. Картини художниці експонуються в музеях України, відкрито три пам'ятники, картинну галерею в Яготині, у Києві є вулиця Катерини Білокур, видано альбоми, книги, створено фільми, засновано премію імені Катерини Білокур.

Одне з найпочесніших місць серед визначних діячів художньої культури ХХ століття посідає Марія Приймаченко. **Приймаченко Марія Оксентіївна** (30.12.1908, с. Болотня, Іванківського району Київської області – 18.08.1997, там само) – українська народна художниця, представниця «наївного мистецтва»; лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка, заслужений діяч мистецтв УРСР, народний художник України.

Народилась Марія Приймаченко в селі Болотні Іванківського району Київської області 2 січня 1909 року. Середовище, у якому росла мала Марійка було мистецьким – мати, як й інші жінки-селянки, багато вишивала, цьому мистецтву навчила і доньку, батько був гарним бондарем та столяром, гарно вмів змайструвати ворота, а рублені стовпи до них прикрашав стилізованими істотами, дядько грав на скрипці, брат – на гарнеті та бухалі. Але в дитинстві Марія перехворіла на тяжку хворобу (можливо, поліомеліт) та залишилась на все життя інвалідом. Пізніше так розповідала про цю хворобу: «Важко передати, як тяжко, коли не можеш зробити навіть кроку без зусиль, коли треба пересуватись, спираючись на милиці. Жила, як-то кажуть, світу білого не бачила. Ніде не бувала. Так що й казати: літо – джмелики гудуть, люди в поле йдуть, а у мене серце болить...»²³. Досліднику Григорію Островському вдалося побувати у гостях в Марії Приймаченко, заслужити довіру

²¹ Чарівний світ Катерини Білокур..., s. 19.

²² Там само.

²³ О. Шестакова, Одкровення і загадки Марії Оксентіївни / Олена Шестакова // Народне мистецтво. – 2008. – № 1-2. – С. 4-9., С. 4.

великої майстрині і багато фактів, оповідей про її життя ми знаємо із його книги «Добрий лев Марії Приймаченко». «Більше все сиділа, вишивала, і це надало мені натхнення до малювання... Не годилась я до роботи по господарству, попросила батька купити мені з пів-десятка гусенят, щоб пасти їх на торфовищах і болотах. Там на сонечку пасу собі гусочок, милуюсь природою й пісеньки наспівую»²⁴. На піску малувала різні гарні квіти, а одного разу, побачивши біля річки синій глей, набрала його й розмалувала свою хату.

Довгими зимовими вечорами Марійка придивлялась, як бабуся оздоблює писанки, мама вишиває, а ще, як жінки родини до весіль та свят виготовляли медяники у вигляді фантастичних тварин. Скоро вироби малої Приймаченко стали впізнаваними й популярними у Болотні та навколишніх селах. А одного разу батько приніс з Іванкова альбом, олівці, пензлик й акварельні фарби на картонці. Можливо, відтоді Марійка почала малювати²⁵. Традиційна вишивка для Марії була чимось більшим, ніж ремесло. З перших робіт «юна майстриня не тільки повторювала композиції поліської вишивки, а вносила в традиційний малюнок свою трактовку елементів, а потім і власні рішення композицій, в які поступово вводила нові елементи, тим привернула увагу спочатку односельців, а згодом і фахівців. Її вишиванки побачила на базарі в Іванкові київська художниця Тетяна Флору і запросила талановиту дівчину 1935 року до Києва, на роботу в Центральні експериментальні майстерні при Київському музеї українського мистецтва (які знаходилися на території заповідника Києво-Печерська Лавра)²⁶.

Тетяна Михайлівна Флору згадувала, що побачила у Приймаченко, окрім вишивок, і альбом з кольоровими рисунками: фантастичні звірі й птахи з пишним опірнням, оздоблені орнаментами. Також здивувала хата Приймаченко – двері чорною глиною обмазані, на них – білі й зелені квіти; на хліві – заквітчані свиня з поросятами; над ліжком килим – не тканий, а намальований прямо на стіні²⁷. Перебування Марії у Києві, праця в Центральних експериментальних майстернях народного мистецтва були новим етапом у її житті. До роботи в якості наставників-інструкторів залучали професійних художників, серед яких – Василь Кричевський, Микола Рокицький, Анатолій Петриць-

²⁴ Г.С. Островский, Добрый лев Марии Примаченко / Григорий Островский. – Москва: Советский художник, 1990. – 208, s. 18.

²⁵ Там само, s. 21.

²⁶ О. Шестакова, Одкровення і загадки Марії Оксентіївни / Олена Шестакова // Народне мистецтво. – 2008. – № 1-2. – С. 4-9., С. 32.

²⁷ Г.С. Островский, Добрый лев Марии Примаченко / Григорий Островский. – Москва: Советский художник, 1990. – 208 с., С. 43.

кий, Іван Падалка, Софія Налепинська-Бойчук, Василь Касіян, Михайло Дерегус та інші. Склад учнів також сильний і цікавий: Тетяна Пата, Надія Білокінь, Ганна Пилипенко, Параска Власенко, Іван Гончар, брати Герасименки та багато інших.

Марія багато працювала і розкрилась у творах із зображеннями фантастичних звірів, птахів, квіток, також у розписі керамічних виробів. Викладачі навіть оберігали Марію від непотрібних впливів – не дозволяти їй відвідувати київський зоопарк, щоб її не потягнуло зображувати натуралістичних звірів²⁸. «Зелений слон» (1936) – найхарактерніший та найприкметніший твір того часу. З часом наївність та безпосередність у творчості М. Приймаченко не зникла, лише ускладнилися та подорослішали сюжети та теми, які розкривала у своїх роботах. Марія Оксентіївна, все життя поборюючи свою власну недугу, втративши на війні чоловіка та багатьох рідних людей, постійно стикаючись з суспільними негараздами – чутливо й болісно на все реагувала у своєму мистецтві. Хоч і залишилась вона вічною оптимісткою, вірила у добро і неминучість його перемоги над злом, її мистецтво багате на різноманітні й глибокі людські переживання в «найширшому їх життєвому реєстрі – і сміх, і сльози, ліризм та іронія, мелодійність і гротеск, добросердя і сарказм, радість і горе, вільна нескута уява, орлине ширяння думки і фантазії, сучасне асоціативне мислення і прив'язаність до земних реалій, до рідного народу, його творчості і життя, традиційність.

Так поставали антивоєнні серії її творів, серія «Чорнобильська», серії з буття рідного села Болотні, не кажучи вже про постійне звертання до народних пісень, прислів'їв і казок...»²⁹. М. Приймаченко мала сина Івана, який теж був художником і, не зважаючи на потужну мистецьку особистість своєї мами, виробив власний художній стиль, власну пластичну мову.

Петриківка – село серед степових просторів на Дніпропетровщині, засноване запорізькими козаками в другій половині XVIII, славиться стінописом і декоративним розписом на побутових речах. Народні майстри із покоління в покоління передають таємниці своєї майстерності. Класичне петриківське малювання уособлюють три постаті мисткинь: епічно-монументальна Орина Пилипенко, із м'яким гумором та дзвінкою барвистістю Надія Білокінь, із тонким ліризмом та віртуозна Тетяна Пата. «Якщо уявити великий фантастичний букет, де кожна квітка – петриківська майстриня, то О. Пилипенко

²⁸ Там само.

²⁹ В. Підгора, Реалістичність казки, життєвість фантазії / Володимир Підгора // Артанія. – С. 10–11.

виступить, мабуть, ошатною і сторожою мальвою, Н. Білокінь – веселим і гірким чорнобривцем, Т. Пата – шумливою гілкою калини, яка вбирає український всесвіт³⁰

Пата Тетяна Якимівна (20.02.1884 – 7.12.1976) – видатний майстер петриківського декоративного розпису, засновниця школи петриківського малювання, Заслужений майстер народної творчості УРСР (1962). Білокінь Надія Аврамівна (20.09.1893 – 5.02.1981) – майстер петриківського розпису. Пилипенко Ярина Улянівна (1893 – 1979) – українська художниця і вишивальниця, майстер петриківського розпису.

У долях цих жінок багато спільного – війни, революція, голодомори, щоденна важка селянська робота, тягар утримання чималих родин і великий хист до малювання, який і розраду давав і можливість заробити. «...Поорані віком смагляві обличчя: Горпини і Теклі, Тетяни і Ганни – Сар'яни в хустках, Ван-Гоги в спідницях, Кричевські з порепаними ногами...» (І. Драч). За результатами великих виставок українського народного мистецтва (Перша республіканська виставка, Київ, 1935 рік; Декада українського мистецтва, Москва-Ленінград, 1936 рік) званням майстер народної творчості й дипломом першого ступеня було відзначено всіх петриківських учасниць, таких різних за творчими вподобаннями: Т. Пату, Н. Білокінь, О. Пилипенко, Г. Пилипенко, Г. Павленко. Але так склалося, що ще за життя визнано «класиком», головою й родоначальницею «школи петриківського розпису» саме Т. Пату, адже саме її стилістика була основною в художніх пошуках заснованого в 1950-роках петриківського промислу.

Характерні ознаки творів Т. Пати – контрастне співставлення живописності великих кольорових мас (які завжди динамічно врівноважуються) і ретельно прорисованих дрібних деталей; саме Т. Пати було притаманне змішування фарб. Найбільш відомі її твори – «Калина» (1913), «Огірки» (1937), «Птахи у квітах» (1949), «Зозуля на калині» (1960).

Навички малювання Тетяна Пата перейняла від бабусі та мами, з 14 років почала самостійно розписувати печі на замовлення, потім перейшла до малювань на замовлення й на базар, опанувала увесь асортимент петриківської «базарної» продукції, її роботи мали великий попит й правили за взірць іншим майстриням³¹.

Петриківка славиться цілими мистецькими династіями серед яких – родина Самарських-Вакуленків. **Самарська Ганна Миколаївна** (15.01.1942,

³⁰ Ю. Смолій, Тетяна Пата / Юлія Смолій // Народне мистецтво. – 1998. – №1-2. – С. 10–13.

³¹ Там само.

с. Богданівка Київської області) – художниця декоративно-прикладного мистецтва, заслужений майстер народної творчості УРСР (1974), член НСХУ (1977), Народний художник України (2009). **Вакуленко Тамара Олексіївна** (7.04.1963, с. Петриківка Дніпропетровської області) – майстриня петриківського розпису, заслужений майстер народної творчості (1995), лауреат премії імені Д. Щербаківського, **Вакуленко Олександр** – майстер петриківського розпису, заслужений майстер народної творчості (1995), голова Харківського відділення НСМНМУ. **Вакуленко Олеся** – майстер петриківського розпису, ілюстратор.

Долучаються до розпису не тільки корінні петриківці. Ось як говорить про такий феномен представниця династії Самарських-Вакуленків Тамара Вакуленко: «Для мене Петриківка – моя батьківщина, для моєї мами, Ганни Самарської – Богданівка на Київщині, прославлена великою Катериною Білокур, для мого чоловіка, Олександра Вакуленка, місце народження місто Новоросійськ, для нашої доньки Олесі – Харків, і всі разом ми маємо Петриківку в серці»³². З особливим теплом Тамара згадує своє дитинство: «Особисто для мене Петриківка почалася з того часу, як я народилася, з бабусиною хати, де по стінах були намальовані маминою рукою пучечки винограду і по-під стелю біг собі бігунець, і не мав ні початку, ні кінця. Дитячі очі бігли за тим бігунцем і дивувалися тому, як підкоряє він собі прями́й кут святого вугла, рівнину стіни і вихилися комина. Дитячі очі дуже чітко запам'ятали ці мальовки. Задовго до мене, інші мальовки в тій-таки хаті вразили малого хлопчика, який згодом став моїм батьком»³³. Також Т. Вакуленко розповідає про батьківську хату і настінний розпис, у створенні якого брала участь і вона малою. Пройшло багато років від часу його створення, будинок пережив кілька ремонтів – а розпис не чіпають, бо вважають його родинним оберегом, «розпис не тільки не набрид, але ще більше прикипів до серця. У свій час і моя маленька донечка маленьким пальчиком рахувала ромашки на стінах у бабусиній хаті. Традиції, передавані із роду в рід, із покоління в покоління, за віком вік. Велика мудрість народу зберегти і передати як найбільшу цінність звичаї, традиції, уміння. Пісня, вишивання, різьблення, витинання, спів гончарного круга... Причетність до творчості, до її таїни, мабуть, найміцніше гуртує, єднає покоління»³⁴. Для Тамари традиційна петриківська «цибулька» така

³² Т. Вакуленко, У родинному інтер'єрі / Тамара Вакуленко // Народне мистецтво. – 2001. – № 3-4. – С. 10-13.

³³ Там само, С. 10.

³⁴ Там само, С. 11.

звичайна і рідна, як саме слово «мама», а виготовлення пензлика із котячої шерсті, так як і неможливість навіть думки про відсутність kota в домі, здаються такими природними. Особлива атмосфера фабрики «Дружба», де працювала мама впливала на малу Тамару: «Мене малу вона брала із собою на роботу і, втомлену від вражень, клала спати поруч себе на подушці на столі, задалегідь відсунувши вбік пензлі, фарби, тарелі. Ось де традиції. Змалку увібраний дух, запах, стиль, майстерність»³⁵. Кожен із представників династії Самарських-Вакуленків, особливий. На творчості Ганни Самарської позначився вплив Катерини Білокур, її благословення і «вчись у природи, вивчай її наполегливо і вперто», з іншого боку – петриківський орнамент, квітка реалістична і квітка стилізована. Тамара та Олександр Вакуленки, здобувши вищу освіту у Харківському художньому інституті, займаються художнім розписом. Їх донька Олеся також прилучилась до традиційного українського мистецтва. Родина проводить персональні та родинні художні виставки, популяризує своє мистецтво, надихаючи інших. Родина активно використовує сучасні цифрові технології, Вакуленки мають власні сторінки в соціальних мережах, звідки можна дізнатися про цікаві, в основному, мистецькі події, учасниками й організаторами яких вони є. Найбільш активною є наймолодша Вакуленко – Олеся, яка висвітлює майже щоденну хронологію свого життя. Олеся у 2012 році з відзнакою закінчила Харківську Державну академію дизайну і мистецтв, є магістром з «художнього моделювання тканин», займається петриківським розписом, оздобленням одягу, книжковою графікою, батиком, графічним дизайном, проводить майстер-класи для дітей і дорослих. У 2014 році заснувала власну творчу майстерню, де виготовляє ексклюзивний одяг з ручним розписом. Молода мисткиня є автором автентично-української розмальовки-антистрес «Я люблю Україну», розмальовки «Український міфосвіт», за мотивами української традиційної обрядовості та міфології. Тож, на своїй сторінці у соцмережі 1 січня 2018 року Олеся Вакуленко демонструє фотографії Гранд-фіналу XII Національного конкурсу краси «Княгиня України» (Чернігів), де на другому виході красуні дефілювали у сукнях з ручним розписом за мотивами українського народного мистецтва під назвою «Дерево життя» з її авторської колекції. 2 січня розміщує набір чашок з квітами; 3 січня – фото сукні з ручним розписом «Ой, при лужку, при лужку...»; 3 січня – фото тарілок з ручним розписом, де зображені милі жовті собачки (символ нового року); 8 січня – розташовує набір тарілок «Смарагдовий кінь в яблу-

³⁵ Т. Вакуленко, У родинному інтер'єрі / Тамара Вакуленко // Народне мистецтво. – 2001. – № 3-4. – С. 10-13.

ках» (ручний розпис спеціальними фарбами), 12 січня – набір тарілок з розписом «Вовчий апетит», також розмістила фото щасливих нових власників свого твору; 19 січня – фото сукні з ручним розписом «Ой, у лузі калинонька» та ескіз сторінки для нової антистрес-розмальовки та зодіакального календаря; 21 січня – фото тарілки з розписом «Ой, радуйся, земле!», 22 – фото тарілки з розписом «Корівка «Оливка»»; 23.01 – фото сукні з розписом «Шипшинонька», набір чашок і тарілок з розписом «Смарагдові півні»; на фото від 28 січня – послідовність розпису набору чашок «Квіти України». Молода мисткиня творчо дуже активна, має надзвичайну працездатність, відкрита і світла людина, навіть до батьків може звернутися зі сторінки у соцмережі (від 26 жовтня 2017 року): «Своїм дорогим батькам я від душі вдячна за любов, терпіння та науку, вважаю їх своїми головними Вчителями, натхненниками, орієнтирами та Янголами-охоронцями»³⁶. А в інтерв'ю із журналістами Олеся розмірковує: «Я – четвертий художник в родині. В мене батьки художники, бабуся – Народний художник України, учениця і послідовниця славнозвісної Катерини Білокур і в принципі, народившись серед полотен, фарб, краси, квітів, пензлів і всього такого мистецького виру, напевно, що було неможливо не поринути в цей самий вир, не захопитися творчістю»³⁷.

Кожна українська жінка для своєї родини є берегинею, хранителькою домашнього вогнища. У минулому всі дівчата і жінки власноруч виготовляли різноманітні сакральні тканини – рушники і вбрання, кожна жінка вміла вишивати, застосовуючи десятки традиційних видів швів. Кожна українська місцевість має своїх вправних майстринь-вишивальниць. Для Полтавщини – це Олександра Великодня, Надія Бабенко, Надія Вакуленко, Ніна Іпатій, Лариса Пілюгіна та ін. Ще одна українська традиція – виготовлення килимів. Найбільш відомими є мистецькі *династії Бабенків і Пілюгіних-Дмитренків*.

У Решетилівці розквітнув мистецький талант Надії Бабенко – майстра традиційної образотворчості у галузі килимарства та вишивки. **Бабенко Надія Несторівна** (30.09.1926, с. Вересоча, нині Куликівського району Чернігівської області – 26.12.2009, смт. Решетилівка, Полтавської області. Заслужений майстер народної творчості України (1976). Лауреат національної премії України імені Т. Шевченка (1986). Член НСМНМУ. Член НСХУ (1979). Надія Бабенко народилась 30 вересня 1926 року у Вересочі, біля Куликівки, на Чернігівщині. Про свій життєвий шлях писала сама майстриня, багато дослідників, ми ж подаємо розповідь сина Олександра. «Батьки мами вчителювали на

³⁶ <https://www.facebook.com/olesya.vakulenko.14>.

³⁷ Visti.news/olesya-vakulenko.

селі, крім Надії, було ще 2 сестри, Марія і Ніна, та брат Олексій. Батька Нестора розстріляли у 1931 році, то ж мати (бабуся) зосталась сама із дітьми. Почалася війна. Родину прихистила матрина знайома у Кролевіці. Бабуся Варвара пішла прибиральницею у військкомат, сестра Марія – санітаркою, мама – діловодом у школу. Пізніш – поступила у Кролевецький технікум художніх промислів, зрозуміла, що вишивання і ткання килимів – то її. За направленням поїхала до Станіслава (Івано-Франківська). Але згодом подруга покликала маму до Решетилівки, було лячно після великого міста у село їхати. Та Решетилівка виявилась дуже мальовничою, люди привітні. Почала працювати у Решетилівській школі майстрів художніх промислів інструктором килимарства. Захопилась створенням ескізів килимових виробів»³⁸. На сьогодні ім'я Надії Бабенко золотими літерами вписане в історію національної культури, вона – заслужений майстер народного мистецтва України, лауреат премії ім. Тараса Шевченка. У Решетилівці впродовж багатьох років вона творила килими та навчила молодь любити народне мистецтво. Відомий її вислів: «Яких тільки килимів не довелося виробити! Якби їх отак усі підряд розстелити, здається пів-України прибрала б»³⁹.

З її ім'ям пов'язане сміливе і водночас тактовне, художньо виважене оновлення решетилівських виробів, насамперед килимів. Вибудовані на характерних традиційних засадах, її килимові композиції вражають буйством розкішних інноваційних орнаментальних форм, що перегукуються з декором українського бароко, вишуканим, гармонійним, лагідним, переважно пастельної загальної тональності колоритом. При цьому кожен з її килимів має свій індивідуальний характер, – колірне вирішення та змістову визначеність. Серед її творів – «Білий» (1960), «Малиновий цвіт» (1971), «Паморозь» (1974), «Світанок» (1985), «Яблуневий цвіт» (1990) та ін. Та головний килим Н. Бабенко – «Древо життя» (1970), який прикрашає апартаменти ООН. Твір гідно представляє художню культуру України на міжнародному обширі. Він є зразком сучасного урочистого українського килима, який створений на основі класичного традиційного килимарства Полтавщини з урахуванням новітніх мистецьких, а також суспільно-політичних реалій.

У «Древі життя» український орнаментальний мотив злагоджено-гармонійними ритмами заповнює всю основну золотисто-вохристу площину, яка

³⁸ Н. Бабенко, Килимарство, вишивка: альбом / Надія Бабенко. – Київ: Народні джерела, 2006, s. 72, С. 6.

³⁹ Там само.

лагідно й водночас виразно контрастує з синім полем обрамлення⁴⁰. Надія Бабенко мала багато учнів, та головний її учень – син Олександр, хоча мала двох дітей – ще й старшу доньку Тетяну, але донька не виявила бажання навчатися народному мистецтву. «Ми ж зовсім різні з Тетяною. Вона – відмінниця, у школі любила точні науки, математику. Зробила непогану кар'єру у Національному банку України, має пристойну пенсію. А я – гуманітарій, у шкільні роки займався музикою, грав у гурті, співав, та згодом переважило мистецтво образотворче. Змалку ж бачив, як мама працює, найдивовижніше було те, як мама ось поряється по-господарству, а ось раз – починає творити. Де та межа була в неї між повсякденністю і мистецтвом?» – так коментує свої дитячі роки Олександр Бабенко.

Бабенко Олександр Олексійович (30.03.1959, смт. Решетилівка) – український майстер-килимар, викладач ПНПУ імені В.Г. Короленка, заслужений майстер народної творчості(2004), лауреат премії імені К. Білокур (2014). О. Бабенко створив велику кількість високохудожніх традиційних решетилівських гобеленів. Найбільш відомі – «Синій птах» (1983), «Пташина розмова» (1983), «Кобзарєва пісня» (1989), «Де згода в сімействі» (2013), «Зоре моя вечірня» (2014), «Ніжність» (2015). Звичайно, Олександрю близький і зрозумілий стиль образотворення його матері, Надії Несторівни, на більшості творів знаходимо характерні бабенківські птахо-квіти та квіто-птахи (за визначенням В. Данилейка). Та О.Бабенко вважає, що мистецька традиція не повинна бездушно повторюватись без урахування реалій сьогодення, тобто традицію потрібно розвивати, доповнювати, збагачувати, осучаснювати, звичайно, в національному вимірі.

Діти Олександра, Микола та Оксана, на жаль, не продовжили традицію килимарства, хоча до мистецтва мають певне відношення – Микола навчається і вже працює вчителем образотворчого мистецтва у Німеччині, донька Оксана – журналіст у Львові.

Інша ситуація у родині решетилівських майстрів Пілюгіних-Дмитренків. Пілюгіни – майстри декоративного та образотворчого мистецтва з міста Решетилівка Полтавської області, подружжя Євген Іванович і Лариса Михайлівна, їх доньки Наталка і Ольга. **Пілюгін Євген Іванович** (07.08.1947, с. Замостя Чернігівського району Запорізької області) – килимар, графік, живописець, заслужений майстер народної творчості України (2009), член НСХУ (1990), НСМНМУ (1992). **Пілюгіна Лариса Михайлівна** (16.10.1949, м. Мічуринськ Тамбовської області, РФ) – вишивальниця, член НСХУ (1990), НСМНМУ

⁴⁰ Н. Бабенко, Килимарство, вишивка: альбом...

(1992). **Пілюгіна Наталія Євгенівна** (у заміжжі Дмитренко; 20.10.1972, м. Мічурінськ Тамбовської області, РФ) – мисткиня гобелена, вишивальниця, лялькарка, член НСХУ (2008). **Пілюгіна Ольга Євгенівна** (07. 10.1982, смт. Решетилівка) – художниця декоративного мистецтва, член НСХУ (2008), НСМНМУ (2013).

Пілюгіни Євген Іванович та Лариса Михайлівна навчалися у Московському художньо-промисловому училищі ім. Калініна. Виявляли інтерес до декоративного мистецтва, але були в пошуку себе. За спогадами Є. Пілюгіна, в той час вони побачили на виставці у Москві твір-килим Надії Бабенко із Решетилівки, який справив велике враження на подружжя. Євген Іванович поїхав до Решетилівки, йому сподобався мальовничий край, привітні люди, матеріальна база з килимарства та вишивки, і молоде подружжя з маленькою донечкою Наталею переїхало на проживання до Решетилівки. Євген Іванович працював у Решетилівському художньому професійно-технічному училищі, нині професійне художнє училище (1973–2000). Є. Пілюгін – автор численних орнаментальних килимів і тематичних гобеленів, зокрема, для Маріїнського палацу в Києві та посольства Білорусії, для адміністрації президента України (1994–1999, 2007), Національного банку України в Києві (2001), для Державного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» у Батурині на Чернігівщині (8 штук, 2005), Національного палацу «Україна» в Києві (2006). Визнані твори: «Диво» (2008), «Степ» (2008), «Клейноди» (2008), «Різдвяне сяйво» (2013). Також виконує малярські краєвиди, портрети, займається витинанкою, художнім розписом. Автор Герба і Прапора Решетилівщини (2004).

Лариса Михайлівна Пілюгіна також викладала у Решетилівському художньому професійно-технічному училищі. Росіянка за походженням, вона змогла відчутти красу та опанувати технологічними особливостями української вишивки і зараз є визнаним майстром. Серед її творів: класичні українські рушники, жіночі блузки й сорочки, чоловічі сорочки, вишивані тематичні панно. Зокрема, це рушник «Родинний», рушник «Княжий», рушник «Вербна неділя» та ін.

Старша донька Пілюгіних, Наталія, закінчила Решетилівське профтехучилище (1989), Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (2008). Працювала в архітектурно-художньому фонді «Арт» при адміністрації Президента України (1995–1998), на Решетилівській фабриці художніх виробів (2005–2006), з 2007 – науковий співробітник Полтавського художнього музею (Галереї мистецтв) імені М. Ярошенка. Авторка ки-

лимів «Птаха-квітка» (1993), «Козак Мамай» (1995), «Архангел Михаїл» (1999, придбано для Ватикану), «Світ води» (2010), «Яблуневий цвіт» (2011). Також авторка виготовляє іграшки із вовни – коників, баранців, тощо.

Молодша донька Пілюгіних, Ольга, народилась вже у Решетилівці, закінчила Решетилівське художнє профтехучилище (1999), Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка (2005, архітектурний факультет), викладає у Полтавській дитячій художній школі. Авторка вишуканих витинанок, килимів і гобеленів з використанням національної орнаментальної спадщини доби неоліту, княжої України-Руси та Гетьманщини, варіацій на теми народних пісень, поезій Лесі Українки. Відомі її твори: «Пісенний край» (2008), «Срібний день» (2008), «Мелодія» (2010), «Гетьманський килим» (2014). Стипендіатка Президента України (2012, 2013).

Твори Пілюгіних, як відомих майстрів з Решетилівки, знаходяться у провідних музеях країни, а саме: у Державному музеї народної архітектури та побуту України (с. Пирогів біля Києва), Палаці мистецтва «Український дім» у Києві, Дніпропетровському історичному музеї імені Д. Яворницького, Національному заповіднику «Софія Київська», Полтавському художньому музеї, Полтавському краєзнавчому музеї, літературно-меморіальних музеях В. Короленка та П. Мирного, Решетилівському музеї вишивки і ткацтва. Родина – лауреати премії імені І. Котляревського (2007). В теперішньому часі Є. Пілюгін – голова Полтавського відділення НСМНМУ. У серпні-вересні 2017 року у Галереї мистецтв (ХМ ім. М. Ярошенка) відбулась велика родинна виставка Пілюгіних (привід був – 70-ліття голови родини, як члени родини кажуть, батька), крім старшого і середнього покоління сім'ї, були ще й твори сина Ольги – Павлика. Те, що родина творчо відбулася, й знаходиться в постійному творчому процесі, велика заслуга батьків – Лариси Михайлівни – як берегині і Євгена Івановича, як «генератора» ідей. На наше питання, як саме залучали доньок до народного мистецтва, Є. Пілюгін назвав кілька моментів – ознайомлення із кращими зразками української національної культури та світового мистецтва, дотримання народних традицій, щоденна невтомна праця та «стимулювання копійкою». Родина Пілюгіних – постійний учасник різних мистецько-етнографічних фестивалів та ярмарків і у їхньому доробку великий асортимент виробів народного мистецтва на різний гаманець: великі килими, килимові панно, маленькі килимки, різні гобеленові вироби (гаманці, футляри для телефонів, сумочки); вишиті рушники, панно, чоловічі, жіночі, дитячі вишиті сорочки, народна іграшка, живопис, декоративний розпис тощо. Пілюгіні – активні користувачі соцмереж, де кожен член ро-

дини має власну сторінку, життєпис родини доступний широкому загалу. Ми можемо насолоджуватися творами на фото з виставки «Родинне древо» (серпень 2017), з персональної виставки Ольги Пілюгіної «Килимова Україна» у Верховній Раді (листопад, 2017), роботами (килимками) за малюнками наймолодшого Пілюгіна – Павлика ⁴¹.

Отже, нами було з'ясовано індивідуальні риси обраних нами видатних особистостей в галузі українського народного мистецтва (Г. Собачко-Шостак, К. Білокур, М. Приймаченко, Т.Пати, членів родини Самарських-Вакуленків, членів родини Бабенків та родини Пілюгіних), ми визначили вплив соціального середовища та родинного оточення на становлення та творчий розвиток видатних українських народних митців. На кафедрі образотворчого мистецтва ПНПУ імені В. Короленка розроблені біографічні наративи про видатних особистостей в галузі українського традиційного народного мистецтва використовуються при викладанні навчальних дисциплін «Історія образотворчого мистецтва», «Композиція декоративного твору», «Сучасне прикладне мистецтво».

Ми вважаємо, що доцільно було б продовжити роботу із розробки та обґрунтування біографічних навчальних наративів про інших видатних особистостей в галузі українського образотворчого мистецтва минулого та наших сучасників.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабенко Н., Килимарство, вишивка: альбом / Надія Бабенко. – Київ: Народні джерела, 2006. – 72 с.
- Вакуленко Т., У родинному інтер'єрі / Тамара Вакуленко // Народне мистецтво. – 2001. – № 3–4. – С. 10–13.
- Г. Собачко-Шостак, Мистецький альбом / Автори-упорядники: Шевченко Є.І., Шестакова О.І. – К.: Народні джерела, 2008. – 168 с.: іл.
- Ілля В., Український стиль образотворчого мистецтва – на порозі ХХІ сторіччя / Валерій Ілля // ОМ. – 2001. – С. 9–11.
- К. Білокур, Мистецький альбом / Упорядники: Бочарова С. М., Самойленко Ю. О. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2008. – 16 с.
- Лещенко М., Методи біографічних досліджень в дискурсі освітніх наративних практик / М. Лещенко // Наукові записки Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ, 2012. - № 2. – С. 62–65.
- Островский Г.С. Добрий лев МарииПримаченко / ГригорийОстровский. – Москва: Советский художник, 1990. – 208 с.
- Підгора В., Реалістичність казки, життєвість фантазії / Володимир Підгора // Артанія. – С. 10–11.

⁴¹ <https://www.facebook.com/olga.pilugina.58>.

- Полтавіка. Полтавська Енциклопедія: у 12-ти т. / голов.ред. О.А. Білоусько; Центр дослід. Іст. Полтавщ. Полт. Обл. ради. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2015. – 859 с., іл.
- ПООНСХУ 45 років: альбом / Упорядники: Білоусько О.А., Ханко В.М. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2016. – 172 с.
- Пошивайло І., Космосимволізм мистецького бачення / Ігор Пошивайло // Артанія. – 1999. – № 5. – С. 15-16.
- Рудницька О.П., Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / Оксана Рудницька. – Тернопіль: Богдан, 2005. 360 с.
- Смолій Ю., Тетяна Пата / Юлія Смолій // Народне мистецтво. – 1998. – №1-2. – С. 10–13.
- Сніжко В., Мистецтво як етноідеологія / Валерій Сніжко // Артанія. – 2004. – № 6. – С. 10–13.
- Тимчук Л.І., Методика створення біографічних цифрових наративів в контексті педагогічної освіти / Л. Тимчук // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2015. № 5. – С. 389–405.
- Чарівний світ Катерини Білокур / Автори-упорядники: Артюшенко В., Гарест О., Дорошина О., Михайлик П., Павлова О. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2005. – 48 с.
- Шестакова О., Одкровення і загадки Марії Оксентіївни / Олена Шестакова // Народне мистецтво. – 2008. – № 1–2. – С. 4–9.
- <https://uk/Wikipedia.org>.
- [Visti.news/olesya-vakulenko](https://www.facebook.com/olesya.vakulenko).
- <https://www.facebook.com/olesya.vakulenko.14>.
- <https://www.facebook.com/olga.pilugina.58>.